

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з навчальної та
методичної роботи

Олег НАЗАРОВ

“ 29 серпня 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Філософська антропологія»

циклу професійної (вибіркової) підготовки
за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти
галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за освітньо-науковою програмою «Екстремальна та кризова психологія»

Робоча програма навчальної дисципліни «філософська антропологія» для підготовки здобувачів вищої освіти за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти в галузі знань 05 «Поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія» розроблена відповідно до освітньо-наукової програми «Психологія діяльності в особливих умовах».

Розробник: завідувач кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін Національного університету цивільного захисту України доктор філософських наук, професор Рябініна О.В.

Робочу програму навчальної дисципліни рекомендовано кафедрою соціальних і гуманітарних дисциплін

Протокол від «17» червня 2020 року № 12

Начальник (завідувач) кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін

_____ Олена РЯБІНІНА
(підпис)

«17» червня 2020 року

Схвалено вченою радою соціально-психологічного факультету

Протокол від «27» серпня 2020 року № 1

Голова вченої ради соціально-психологічного факультету

_____ Андрій КУФЛІЄВСЬКИЙ
(підпис)

«27» серпня 2020 року

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, (освітньо-професійна (освітньо-наукова) програма) освітній ступень	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 5	Галузь знань: 05 Поведінкові науки Спеціальність: 053 Психологія Освітньо-наукова програма: Психологія діяльності в особливих умовах Освітньо-науковий рівень (третій): доктор філософії	вибіркова професійна навчальна дисципліна	
Модуль 2	Спеціальність (освітньо-професійна/ (освітньо-наукова) програма): <u>053 Психологія</u> (шифр і назва спеціальності) <u>Психологія діяльності</u> <u>в особливих умовах</u> (назва освітньої програми)	Рік підготовки:	
Індивідуальне (науково-дослідне) завдання _____ (назва)		третій	третій
Загальна кількість годин _____		Семестр	
		5	5
з них: аудиторних 74 самостійної роботи 76	Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)	Лекції	
		20 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		24 год.	4 год.
		Лабораторні	
		0 год.	0 год.
		Самостійна робота	
		76 год.	108 год.
Індивідуальні завдання:			
0 год.			
Вид контролю: іспит			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для очної форми навчання – 44/76;

для заочної форми навчання – 12/108.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: надати здобувачам філософсько-теоретичні основи для дослідження значимих характеристик людської суб'єктивності.

Завдання:

- сформуувати розуміння засадної ролі філософської антропології щодо наук про людину, як форми теоретичного самовизначення людини і людства;
- сформуувати знання основних положень філософської антропології;
- сприяти залученню філософсько-антропологічних підходів у процесі наукового пошуку й формування наукового кругозору здобувачів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен отримати:

знання:

- філософсько-антропологічних підходів у методології поведінкових наук;
- специфіки самопізнання людини й людства у філософській антропології;
- основ практичної філософії;
- норм професійної етики, міжкультурної толерантності, професійних цінностей у науковій / практичній діяльності (ПР12).

уміння:

- виявляти загальнотеоретичну спроможність;
- формулювати та обстоювати свою наукову позицію в питаннях природи людини, сутності психічного, інтелекту, віри, краси, моральності;
- аналізувати методологічні принципи і теоретичні положення;
- застосовувати положення філософської антропології при опрацюванні проблеми дисертаційного дослідження;
- дотримуватись наукової етики.

комунікація: вільне спілкування з колегами та представниками наукової спільноти з галузевих питань свого наукового дослідження з застосуванням філософської культури та дотриманням норм академічної доброчесності.

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти:

ЗК 1. Здатність до освоєння і системного аналізу через матеріалістичне сприйняття і критичне осмислення нових знань в предметній та міжпредметних галузях.

ЗК 5. Здатність до критичного аналізу і креативного синтезу нових ідей, які можуть сприяти прогресу науки та суспільства.

ЗК 6. Здатність до здійснення філософського узагальнення наукових фактів, ідей, закономірностей на основі загальнонавчальних умінь

ЗК 9. Здатність дотримання професійної етики науководослідницької та науково-педагогічної діяльності.

Результати навчання:

ПР 13. Дотримуватись, з опорою на закон, етичні норми, авторське право, норми академічної доброчесності при проведенні наукових досліджень,

презентації їх результатів та у науково-дослідній діяльності.

ПР 18 Визначати адекватність методів психологічного дослідження меті та завданням роботи.

ПР 20. Володіти особливостями філософської методології як форми концептуалізації наукового досвіду, закономірностей розвитку категорій і методів філософії, вміти формулювати аргументовану позицію в питаннях наукового світогляду, теоретично аналізувати наукові ідеї та факти, мати навички критичного аналізу теоретичного досвіду.

3. Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЮДИНИ В РОЗВИТКУ ІДЕЙ І КОНЦЕПЦІЙ ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Тема 1. Наріжні проблеми та категорії філософської антропології

Філософська антропологія як основа наукових знань про людину. Наріжні проблеми філософської антропології: природа людини, апорія духу та тіла, проблематика практичної філософії. Проблема виникнення людини, її місця в природно-космічному світі. Людина як суб'єкт цивілізації. Право та закон. Культура як спосіб буття людини. Моральність і мораль. Естетичне, краса та категорії естетики. Творчість. Мистецтво.

Категорії філософської антропології. Дух, душа, розум у філософській антропології. Сучасна нейрофізіологія про існування душі.

Зв'язок філософсько-антропологічного та психологічного пізнання.

Тема 2. Сутність людини в ученнях класичної древності й Середніх віків

Зародки антропософії в текстах ведичної традиції (учення про Атман і Брахман). Ідея реінкарнації.

Тема безсмертя, дух і тіло людини в давньоєгипетській культурі.

Соціоморальний нахил антропософії Давнього Китаю.

Антропософія Сократа. Платон про троїсту сутність душі. Аристотель, «Про душу».

Бог як інстанція тілесного та психічного буття людини: середньовічні ідеї та новітні ремінісценції. Смысл життя та безсмертя в християнській релігійно-філософській думці.

Творча сутність людини в ідеях Відродження. Великі відкриття і їх роль у формуванні філософської антропології. Феномен ренесансного універсалізму. Розум і віра в контексті ренесансних учень. Емансипація чуттєвості.

Тема 3. Антропоцентрична парадигма у новоєвропейській та новітній філософії

Концептуалізація суб'єкта в європейській філософії.

Картезіанське *cogito*. Дефініція якостей людини у Дж.Берклі.

Просвітництво й посилення гносеологічних акцентів у розумінні сутності людського. Суб'єкт в ученнях І.Канта та Й.-Г. Фіхте. Антропологія та вчення про любов у Л.Фейєрбаха. Марксизм про економічні визначники людського буття. Ідея відчуження, її розвиток у марксизмі. Концепція антропосоціогенезу.

Містифікація волі, влади та життя в європейському ірраціоналізмі межі XIX – XX ст. «Надлюдина» у Ф.Ніцше. Інтуїтивізм А.Бергсона.

Феноменологія Е.Гуссерля: логіка та онтологія свідомості. Розрізнення живого (*Leib*) й фізичного тіла (*Körper*) у трансцендентальній феноменології Е.Гуссерля. Концепція феноменального тіла у М.Мерло-Понті.

Вчення М.Хайдеггера про буття-розуміння (*Dasein*). Темпоральність в екзистенціальній онтології М.Хайдеггера.

Тема 4. Категоріально-методологічний статус філософської антропології в XX ст.

Вчення М.Шелера про місце людини у всесвіті та про *Ordo Amoris*.

Емансипація ідеї несвідомого. Психоеаналіз З.Фрейда і його значення для філософської антропології.

Екзистенціалізм, його форми. Тілесне буття у філософії Сартра. Бунтівна людина у творчості Камю. Вибір як екзистенціальна проблема. Роль смислу в житті людини, за В.Франклом.

Філософія мови та знака. Загальне поняття про онтологію мови Р.Барта і Ф. де Соссюра. Психоеаналіз Ж.Лакана та філософія мови.

Загальне поняття про семіотику. Філософська теорія інтерпретації знака й тексту – герменевтика.

Поняття символу. Символічні форми у філософії Е.Кассіра. Вчення про презентативний символізм С.Лангер. Символічне в філософії Ж.Бодрійяра.

Інтерсуб'єктивність як запорука об'єктивності і конституювання Іншого. Діалогічність буття за М.Бубером. Моделі «Я-Ти» і «Я-Воно». Розвиток ідеї діалогу (Іншого) в культурі XX ст. (Ж.Дельоз, М.Бахтін, В.Біблер).

Комунікативна філософія суб'єкта (К.Апель, Ю.Хабермас).

Онтологія й есхатологія суб'єктивності у культурі постмодерну.

Тема 5. *Homo Virtualis* як онтологічний феномен

Віртуалізація людського буття, її незворотність і вияви. «Протезування» культурної діяльності та масовизація культурної свідомості.

Природа віртуального, його притаманність людській природі. Форми та різновиди віртуального в культурній традиції.

Онтологічна специфіка суб'єкта віртуальної реальності. Історичність і її трансформація в моментальність. Час і простір людини віртуальної. Культура екранного кодування.

Буття *Homo Virtualis*: медіа-трансформація, дифузний характер творчої діяльності, дизайнізація, цифровізація арт-практик. Пост-цифрові практики, їх ідеологія, форми та приклади.

Нео-архаїчна тенденція у практиках культури.

Штучний інтелект і перспективи його взаємодії з людським розумом.

МОДУЛЬ 2. САМОВИЗНАЧЕННЯ ПРИРОДИ ЛЮДИНИ В КАТЕГОРІЯХ ПРАКТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Тема 6. Дух і тіло як категорії філософської антропології

Духовно-тілесна апорія. Категорії духовності людини. Проблема душі. Душа у міфології, в релігії та в якості філософської категорії. Смерть, досвід умирання та клінічної смерті. Безсмертя міфічне, логічне та символічне. Дух – категорія сутності людського. Унікальність людини як духовно-тілесної істоти у філософії Б.Спінози.

Око та дух. Тема Ока в культурі. Духовні відчуття: міфи та реальність.

Персональність соматичного буття. Проблема межі людського Я. Тіло в натуралістичній та нумінозній іпостасях. Містифікація сенсорних можливостей.

Гендерні аспекти тілесності й духовності. Фемінізм: *pro* і *contra*. Тексти жіночої філософії та літератури. Л.Ірігаре, Ю.Кристева, І.Жеребкіна про жінку як унікальне створіння. Психоаналіз, поезія, проза авторок-феміністок.

Тема репресії в осмисленні духовно-тілесного єства людини. М.Фуко про внутрішні фактори ауто-репресії (за працею «Надзирати й карати. Народження тюрми»).

У здоровому тілі – здоровий дух. Тема психічного здоров'я та божевілля у філософії.

Тема 7. Філософсько-антропологічний зміст естетики

Естетичне – філософська категорія. Естетика як дисципліна, її предмет та задачі. Антропологічний смисл естетики. Естетика й антропоїдні образи світу. Естетична засада філософського та конкретно-наукового знання.

«Зацікавлена незацікавленість» естетичного відношення, самоцільний та самодостатній характер естетичного переживання поза об'єктивним значенням його предмета.

Специфіка естетичної чуттєвості та естетичного відношення. Естетичний акт і процес. Суб'єктивні й об'єктивні передумови естетичного судження.

Естетичний смак. Еволюція смаків. Феномен моди.

Джерела естетичного відношення: природа, праця, людські відносини та мистецтво. Образ і його естетичний зміст. Краса.

Категоріальне осмислення естетичного. Прекрасне й потворне, піднесене та низьке, трагічне й комічне – ключові категорії естетики. Феномен іронії та її метаморфози. Іронія як основа понятійних характеристик сучасного соціуму.

Тема 8. Мораль і моральність у категоріях філософської антропології

Моральнісна практика, соціальна природа моральної норми. Подвоєння моральності нормами моралі в світлі праці Ф.Ніцше «До генеалогії моралі». Проблема добра. «Прозорість зла» Ж.Бодрійяра, ключове значення ідей цієї праці для розуміння сучасного стану моральнісної практики.

Етика, її предмет і задачі. Психологічний зміст етичних норм і відносин. Етика та соціально-психологічний клімат колективу. Взаємозв'язок моральних установок колективу, мотивації та результативності його роботи.

Екзистенціальні основи моральнісних переживань та почуттів. Совість і її психосоціальні витоки. Релігійний та соціальний підходи до природи совісті. Совість, свобода і відповідальність. Етичний смисл свободи.

Любов і дружба. Щастя. Евдемоністична етика Л.Фейєрбаха, її глибинне значення для сучасної людини.

Тема 9. Творчість і її філософсько-антропологічні підвалини

Поняття про творчість, його дискусійний характер. Проблема походження та специфіки творчості. Інстанція творчого акту в релігійному та соціальному підходах. Різноманітність форм творчості та її концентрована форма – художня творчість.

Мистецтво як вид діяльності. Діалектика особливого та всезагального в артефактах мистецтва. Феномен геніальності та його вияви у творах мистецтва.

Творчість і специфіка символізації в різноманітних текстах культури.

Творчість і гра. Ігрова концепція людської сутності.

Види мистецтва та їх специфіка. Основні положення онтології мистецтва.

Антропоїдні образи світу в мистецтві. Гармонія – універсальна категорія світобудови. Гармонія в мистецтві. Теорія «золотого перерізу». Мистецтво та загальна теорія систем. Проблема об'єктивації змісту мистецтва. Об'єктивність художніх моделей світу як філософсько-антропологічна проблема.

Вивчення творчості в психології. Креативність і її дослідження.

Тема 10. Релігія як культур-антропологічний феномен

Релігійний досвід: суб'єктивно-психологічний і соціально-культурний виміри. Свобода та конфесійний зміст релігії. Релігія та атеїзм. Нейротеологія.

Нумінозне – категорія релігійного досвіду. Аналітика нумінозного: праці У.Джеймса, Р.Отто, К.Юнга. Природжена специфіка релігійності і присутність нумінозного в усіх сферах духовного життя особистості.

Типологія релігії (за працею Г.Гегеля). Категорія духу.

Тема смерті та безсмертя. Релігійний, соціальний та психологічний зміст категорії безсмертя. Актуальний стан її осмислення в науковому досвіді.

Образ «переходу» та його зв'язок із світоглядними орієнтирами людей.
 Трансперсональна психологія про походження інфернальних образів.
 Феноменологія молитовного стану та подій релігійної віри.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усьог о	у тому числі					
л		п	лаб	інд	с.р.	л		п	лаб	інд	с.р.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1													
Тема 1. Наріжні проблеми та категорії філософської антропології	11	2	2	-	-	7	12	2	-	-	-	10	
Тема 2. Сутність людини в ученнях класично древності й Середніх віків	11	2	2	-	-	7	10	-	-	-	-	10	
Тема 3. Антропоцентрична парадигма у новоевропейській та новітній філософії	11	2	2	-	-	7	10	-	-	-	-	10	
Тема 4. Категоріально-методологічний статус філософської антропології в ХХ ст.	14	2	2	-	-	10	12	2	-	-	-	10	
Тема 5. <i>Homo Virtualis</i> як онтологічний феномен	13	2	4	-	-	7	16	-	2	-	-	14	
Усього годин	60	10	12	-	-	38	60	4	2	-	-	54	
Модуль 2													
Тема 6. Дух і тіло як категорії філософської антропології	11	2	2	-	-	7	12	2	-	-	-	10	
Тема 7. Філософсько-антропологічний зміст естетики	11	2	2	-	-	7	10	-	-	-	-	10	

Тема 8. Мораль і моральність у категоріях філософської антропології	11	2	2	-	-	7	10	-	-	-	-	10
Тема 9. Творчість і її філософсько-антропологічні підвалини	11	2	2	-	-	7	10	-	-	-	-	10
Тема 10. Релігія як культур-антропологічний феномен	16	2	4	-	-	10	18	2	2	-	-	14
Усього годин	60	10	12	-	-	38	60	4	2	-	-	54
Усього годин за дисципліну	120	20	24	-	-	76	120	8	4	-	-	108

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Наріжні проблеми та категорії філософської антропології	2
2	Сутність людини в ученнях класичної древності й Середніх віків	2
3	Антропоцентрична парадигма у новоевропейській та новітній філософії	2
4	Категоріально-методологічний статус філософської антропології в ХХ ст.	2
5	<i>Homo Virtualis</i> як онтологічний феномен	4
6	Дух і тіло як категорії філософської антропології	2
7	Філософсько-антропологічний зміст естетики	2
8	Мораль і моральність у категоріях філософської антропології	2
9	Творчість і її філософсько-антропологічні підвалини	2
10	Релігія як культур-антропологічний феномен	4
	Разом	24

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Наріжні проблеми та категорії філософської антропології	7
2	Сутність людини в ученнях класичної древності й Середніх віків	7
3	Антропоцентрична парадигма у новоевропейській та новітній філософії	7
4	Категоріально-методологічний статус філософської антропології в ХХ ст.	10
5	<i>Homo Virtualis</i> як онтологічний феномен	7
6	Дух і тіло як категорії філософської антропології	7
7	Філософсько-антропологічний зміст естетики	7
8	Мораль і моральність у категоріях філософської антропології	7
9	Творчість і її філософсько-антропологічні підвалини	7
10	Релігія як культур-антропологічний феномен	10
	Разом	76

7. Індивідуальні завдання – регулюються потребами аудиторії щодо нової філософсько-теоретичної літератури та її обговорення у ході семінарських занять.

8. Форми та методи навчання

Форми навчання – лекційні та семінарські заняття, які модифікуються згідно з новітніми тенденціями діджиталізації освіти, зокрема створення

гуманітарного середовища (на платформі ZOOM і в реальному режимі педагогічної системи).

Відповідно, загальноприйняті в педагогічній теорії **методи навчання**, а саме:

пояснювально-ілюстративний, продуктивний, проблемний – для форми занять «лекція».

Евристична бесіда, індуктивний, дедуктивний, дослідний, «реферативна практика» – методи для форми занять «семінар».

Специфічної модифікації зазнають методи: «евристична дискусія» (елементи рольових ігор), «реферативна практика» (захист есе на тему зі списку завдань). Застосовується методика інтелектуально-творчої активації *brain storming* (включення художніх фрагментів та техніки *evocation* за Р.Стернбергом та Г.Тардифом).

9. Методи контролю

Для оцінки знань здобувачів використовується поточний та підсумковий контроль. Поточний контроль здійснюється на кожному семінарському занятті методом опитування і за допомогою письмових самостійних робіт (творів). В силу специфіки навчальної дисципліни форми семінарських занять варіюють у межах від евристичної бесіди до теоретичної дискусії з урахуванням роботи здобувачів з реферування спеціальної літератури. Підсумкова форма контролю – екзамен.

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
65-79	C		
55-64	D	задовільно	
50-54	E		
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

13.1. Контрольні питання для проведення підсумкового контролю (модульний контроль, екзамен)

Модуль 1

1. Специфіка та призначення філософської антропології
2. Методологічне значення філософської антропології щодо наук про людину
3. Апорія духу й тіла: зміст та основні підходи
4. «Трудна проблема свідомості», її значення у філософії та науках про людину
5. Особливості уявлень про людину у мислителів Стародавнього Китаю
6. Людина в ідеях ведичної думки та буддизмі
8. Ідеї Сократа і початок антропософії
9. Тема людської душі в філософії Платона.
10. Трактат Аристотеля «Про душу» та його значення для розуміння концепції людини в античній філософії
11. Розуміння духу, душі і тіла в християнській релігійно-філософській думці
12. Антропоцентризм у гуманістичній філософії доби Відродження
13. Творча сутність людини в ідеях італійського Відродження
17. Атрибутивні властивості людини у філософії Р. Декарта
18. Дж. Берклі про сутнісні характеристики людини
19. Антропологічна концепція та категоричний імператив І. Канта
20. Людина у феноменології Духу Г.Гегеля
21. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха
22. Діяльна сутність людини в діалектичному матеріалізмі К.Маркса
23. Концепція антропосоціогенезу
24. Містифікація волі, влади та життя в європейському ірраціоналізмі межі ХІХ – ХХ ст.
25. Образ «Надлюдини» у Ф.Ніцше.
26. Інтуїтивізм А.Бергсона – приклад ірраціоналізму у філософії людини
27. Феноменологія Е.Гуссерля як учення про людський розум
28. Концепція феноменального тіла у М.Мерло-Понті
29. Вчення М.Хайдеггера про буття-розуміння (*Dasein*)
30. Темпоральність в екзистенціальній онтології М.Хайдеггера
31. Вчення М.Шелера про місце людини у всесвіті та про *Ordo Amoris*
32. Психоаналіз З.Фрейда і його значення для філософської антропології
33. Буття та онтологічне запитання людини у філософії Ж.-П. Сартра
34. Бунтівна людина у творчості А.Камю
35. Роль смислу в житті людини, за В.Франклом
36. Психоаналіз Ж.Лакана та філософія мови
37. Діалогічність буття за М.Бубером
38. Розвиток ідеї діалогу в культурі ХХ ст.
39. Комунікативна філософія суб'єкта (К.Апель, Ю.Хабермас)

- 40.Онтологія й есхатологія суб'єктивності у культурі постмодерну
- 41.Віртуалізація людського буття, її незворотність і вияви
- 42.Природа віртуального, його притаманність людській природі. Форми та різновиди віртуального в культурній традиції
- 43.Час і простір людини віртуальної. Культура екранного кодування.
- 44.Штучний інтелект і перспективи його взаємодії з людським розумом

Модуль 2

- 45.Духовно-тілесна апорія. Категорії духовності людини.
- 46.Проблема душі
- 47.Смерть і безсмертя міфічне, логічне та символічне
- 48.Дух – категорія сутності людського
- 49.Око та дух. Тема Ока в культурі
- 50.Духовні відчуття: міфи та реальність.
- 51.Персональність соматичного буття. Тіло в натуралістичній та нумінозній іпостасях
- 52.Гендерні аспекти тілесності й духовності людини
- 53.Тема репресії в осмисленні духовно-тілесного єства людини (за працею М.Фуко «Надзирати й карати. Народження тюрми»)
- 54.Тема психічного здоров'я та божевілля у філософії
- 55.Естетичне у вимірі філософської антропології.
- 56.Естетика й антропоїдні образи світу
- 57.Антропна специфіка естетичного переживання
- 58.Естетичний акт і процес у вимірі філософської антропології
- 59.Естетичний смак і мода
- 60.Людські відносини, їх естетичний зміст
- 61.Антропологічний зміст феномена краси. Обґрунтуйте своє розуміння краси людини.
- 62.Іронія як інструмент філософсько-антропологічного аналізу
- 63.Вчинок. Філософсько-антропологічний смисл вчинку
- 64.Моральнісна практика, антропо-соціальна природа моральної норми
- 65.Проблема добра (на матеріалі праці «Прозорість зла» Ж.Бодрійяра)
- 66.Психологічний зміст етичних норм і відносин. Етика та соціально-психологічний клімат колективу. Взаємозв'язок моральних установок колективу, мотивації та результативності його роботи.

Екзистенціальні основи моральнісних переживань та почуттів. Совість і її психосоціальні витоки. Релігійний та соціальний підходи до природи совісті. Совість, свобода і відповідальність. Етичний смисл свободи. Любов і дружба. Щастя. Евдемоністична етика Л.Фейербаха, її глибинне значення для сучасної людини.

13.2. Плани практичних занять

Практичних завдань не передбачено. Семінарські заняття проводяться за такими планами:

Тема 1. Наріжні проблеми та категорії філософської антропології

- 1.1. Філософська антропологія як основа наукових знань про людину.
- 1.2. Проблема природи людини та її місця в світі
Ключові категорії філософської антропології та специфіка культурного буття людини

Тема 2. Сутність людини в ученнях класичної древності й Середніх віків.

- 2.1. Образ людини у релігійно-філософських ученнях Давнього Сходу
- 2.2. Античні філософи про сутнісні риси людини.
  - 2.2.1. Космоцентрична парадигма й образ людини
  - 2.2.2. Сократ і початок антропософії
  - 2.2.3. Платон про людський розум і душу
  - 2.2.4. Вчення Аристотеля про душу та здібності людини
- 2.3. Середньовічний тип духовності та антропології
- 2.4. Ренесансний гуманізм та універсалізм

Тема 3. Антропоцентрична парадигма у новоєвропейській та новітній філософії

- 3.1. Концептуалізація суб'єкта в європейській філософії.
  - 3.1.1. Вчення Р. Декарта про людину, яка мислить
  - 3.3.2. Дж. Берклі і його ідеї про сутність людини
  - 3.3.3. Просвітництво як філософсько-антропологічний проект. Сутність антропоцентризму.
- 3.2. Матеріалістичні підходи до природи людини. Теорія антропосоціогенезу.
- 3.3. Містифікація людських якостей в ірраціоналізмі межі XIX – XX віків.
  - 3.3.1. Абсолютна значимість влади у філософії Ф. Ніцше.
  - 3.3.2. Інтуїтивізм А. Бергсона
  - 3.3.3. Світова Воля у А. Шопенгауера та вплив його ідей на новітню філософію.
- 3.4. Феноменологія та феноменологічна філософія про специфіку буття й свідомості людини.
  - 3.4.1. Трансцендентальна феноменологія Е. Гуссерля
  - 3.4.2. Вчення М. Мерло-Понті про феноменальне тіло
  - 3.4.3. Екзистенціальна онтологія М. Хайдеггера

Тема 4. Категоріально-методологічний статус філософської антропології в XX ст.

- 4.1. Вчення М. Шелера про місце людини у всесвіті та про *Ordo Amoris*.
- 4.2. Емансипація ідеї несвідомого. Психоеаналіз З. Фрейда і його значення для філософської антропології.
- 4.3. Екзистенціалізм, його форми.
- 4.4. Філософія мови та знака.
- 4.5. Комунікативна філософія суб'єкта

4.6. Онтологія й есхатологія суб'єктивності в культурі постмодерну

Тема 5. *Homo Virtualis* як онтологічний феномен

5.1. Віртуалізація людського буття, її вияви.

5.2. Культура екранного кодування.

5.2.1. Медіа-трансформація, дифузний характер творчої діяльності

5.2.2. Процес цифровізації арт-практик.

5.2.3. Пост-цифрові практики, їх ідеологія, форми та приклади.

5.3. Штучний інтелект і перспективи його взаємодії з людським розумом.

Тема 6. Дух і тіло як категорії філософської антропології

6.1. Духовно-тілесна апорія. Категорії духовності людини.

6.2. Проблема душі. Душа у міфології, в релігії та в якості філософської категорії.

6.3. Око та дух. Тема Ока в культурі. Духовні відчуття: міфи та реальність.

6.4. Персональність соматичного буття.

6.5. Гендерні аспекти тілесності й духовності.

6.6. Тема репресії в осмисленні духовно-тілесного єства людини.

Тема 7. Філософсько-антропологічний зміст естетики

7.1. Антропологічний смисл естетики.

7.2. Суб'єктивні й об'єктивні передумови естетичного судження.

7.3. Категоріальне осмислення естетичного.

Тема 8. Мораль і моральність у категоріях філософської антропології

8.1. Моральнісна практика та соціальна природа моральної норми.

8.2. Етика та соціально-психологічний клімат колективу. Етика вченого

8.3. Совість, свобода і відповідальність.

Тема 9. Творчість і її філософсько-антропологічні підвалини

9.1. Проблема походження та специфіки творчості.

9.2. Мистецтво як вид діяльності.

9.3. Антропоїдні образи світу в мистецтві.

Тема 10. Релігія як культур-антропологічний феномен

10.1. Релігійний досвід: суб'єктивно-психологічний і соціально-культурний виміри.

10.2. Категорія духу. Тема смерті та безсмертя.

10.3. Трансперсональна психологія про походження інфернальних образів.

10.4. Феноменологічний підхід у теорії релігії

13.3. Завдання для самостійної роботи слухачів

Здобувачі вищої освіти повинні підготувати доповіді (есе, реферати), в

яких аргументовано викласти власну позицію, на наступні теми:

Модуль 1¹

1. Специфіка та призначення філософської антропології
2. Методологічне значення філософської антропології щодо наук про людину
3. Апорія духу й тіла: зміст та основні підходи
4. «Трудна проблема свідомості», її значення у філософії та науках про людину
5. Особливості уявлень про людину у мислителів Стародавнього Китаю
6. Людина в ідеях ведичної думки та буддизмі
7. Ідеї Сократа і початок антропософії
8. Тема людської душі в філософії Платона.
9. Трактат Аристотеля «Про душу» та його значення для розуміння концепції людини в античній філософії
10. Розуміння духу, душі і тіла в християнській релігійно-філософській думці
11. Антропоцентризм у гуманістичній філософії доби Відродження
12. Творча сутність людини в ідеях італійського Відродження
13. Атрибутивні властивості людини у філософії Р. Декарта
14. Дж. Берклі про сутнісні характеристики людини
15. Антропологічна концепція та категоричний імператив І. Канта
16. Людина у феноменології Духу Г.Гегеля
17. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха
18. Діяльна сутність людини в діалектичному матеріалізмі К.Маркса
19. Концепція антропосоціогенезу
20. Містифікація волі, влади та життя в європейському ірраціоналізмі межі ХІХ – ХХ ст.
21. Образ «Надлюдини» у Ф.Ніцше.
22. Інтуїтивізм А.Бергсона – приклад ірраціоналізму у філософії людини
23. Феноменологія Е.Гуссерля як учення про людський розум
24. Концепція феноменального тіла у М.Мерло-Понті
25. Вчення М.Хайдеггера про буття-розуміння (*Dasein*)
26. Темпоральність в екзистенціальній онтології М.Хайдеггера
27. Вчення М.Шелера про місце людини у всесвіті та про *Ordo Amoris*
28. Психоаналіз З.Фрейда і його значення для філософської антропології
29. Буття та онтологічне запитання людини у філософії Ж.-П. Сартра
30. Бунтівна людина у творчості А.Камю
31. Роль смислу в житті людини, за В.Франклом
32. Психоаналіз Ж.Лакана та філософія мови
33. Діалогічність буття за М.Бубером
34. Розвиток ідеї діалогу в культурі ХХ ст.
35. Комунікативна філософія суб'єкта (К.Апель, Ю.Хабермас)
36. Онтологія й есхатологія суб'єктивності у культурі постмодерну

---

¹ Індивідуальна самостійна робота передбачає підготовку до модульного та підсумкового контролю. Отже, питання, винесені на індивідуальну підготовку до занять, є контрольними для складання модулів.

- 37.Віртуалізація людського буття, її незворотність і вияви
- 38.Природа віртуального, його притаманність людській природі. Форми та різновиди віртуального в культурній традиції
- 39.Час і простір людини віртуальної. Культура екранного кодування.
- 40.Штучний інтелект і перспективи його взаємодії з людським розумом

Модуль 2

- 41.Духовно-тілесна апорія. Категорії духовності людини.
- 42.Проблема душі
- 43.Смерть і безсмертя міфічне, логічне та символічне
- 44.Дух – категорія сутності людського
- 45.Око та дух. Тема Ока в культурі
- 46.Духовні відчуття: міфи та реальність.
- 47.Персональність соматичного буття.
- 48.Тіло в натуралістичному та нумінозному аспектах
- 49.Гендерні аспекти тілесності й духовності людини
- 50.Тема репресії в осмисленні духовно-тілесного ества людини (за працею М.Фуко «Надзирати й карати. Народження тюрми»)
- 51.Тема психічного здоров'я та божевілля у філософії
- 52.Естетичне у вимірі філософської антропології.
- 53.Естетика й антропоїдні образи світу
- 54.Антропна специфіка естетичного переживання
- 55.Естетичний акт і процес у вимірі філософської антропології
- 56.Естетичний смак і мода
- 57.Людські відносини, їх естетичний зміст
- 58.Антропологічний зміст феномена краси. Обґрунтуйте своє розуміння краси людини.
- 59.Іронія як інструмент філософсько-антропологічного аналізу
- 60.Вчинок. Філософсько-антропологічний смисл вчинку
- 61.Моральнісна практика, антропо-соціальна природа моральної норми
- 62.Проблема добра (на матеріалі праці «Прозорість зла» Ж.Бодрійяра)
- 63.Психологічний зміст етичних норм і відносин.
- 64.Етика як категоризація духовності
65. Моральність та соціально-психологічний клімат колективу.
- 66.Взаємозв'язок моральних установок колективу, мотивації та результативності його роботи.
- 67.Екзистенціальні основи моральнісних переживань та почуттів.
- 68.Проблема совісті в практичній філософії.
- 69.Релігійний та соціальний підходи до природи совісті.
- 70.Совість, свобода і відповідальність.
- 71.Етичний смисл свободи.
- 72.Любов і дружба. Щастя.

13.4. Методичні вказівки і тематика контрольних робіт

Контрольні роботи для здобувачів освіти третього освітньо-наукового рівня з даної дисципліни не передбачаються

14. Рекомендована література

Базова

1. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. – К., 1989. (бібліотека НУЦЗ України)
2. Історія філософії в Україні: в 3 т. - К., 1987. (бібліотека НУЦЗ України)
3. Каріков С.А. Філософія: Навч. посіб.: Розділи: Філософська антропологія, соціальна філософія, філософія культури . - Х., 2011 (бібліотека НУЦЗ України, 111 прим., електронна бібліотека НУЦЗ України)
4. Рябініна О.В. Психологія творчості. Теоретичні виміри. Актуальні тенденції. Навч. посіб. – Х.: НУЦЗ України, 2019. – 169 с. (електронна бібліотека НУЦЗ України)
5. Рябініна О.В., Коваленко І.І. Простір *Homo Virtualis* і пост-цифрова естетика музики. – Вісник НАКККіМ. – 2018. - № 4. – С. 214 – 221. URL: <http://journals.urau.ua/visnyknakkkim/article/view/153054/152214>
6. Сегеда С. Антропологія : підручник для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закл. / С. Сегеда. - К., 2009 . — 424 с. (30 прим.)
7. Хамитов Н. Философия. Бытие. Человек. Мир. – К., 2006.
8. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії. Проблема людини. – К., 2000.
9. Человек. Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. - М., 1991. (бібліотека НУЦЗ України)
10. Читанка з історії філософії: в 6 кн. / Під ред. Г.І. Волинки. – К., 1992-1993. (бібліотека НУЦЗ України)
11. Освітньо-наукова програма вищої освіти «Екстремальна та кризова психологія», галузь знань 05 «Поведінкові науки», спеціальність 053 «Психологія» (електронний сайт НУЦЗ України)

Додаткова

12. Барт Р. Избранные работы. - М., 1989.
13. Бубер М. Я и Ты. - М., 1993.
14. Гадамер Г. Актуальность прекрасного. - М., 1991.
15. Гроф С. За пределами мозга. - М., 1993.
16. Самосознание европейской культуры XX века. - М., 1991.
17. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. - М., 1990.
18. Тейяр де Шарден. Феномен человека. - М., 1987.
19. Франкл В. Человек в поисках смысла. - М., 1990.
20. Фрейд З. Психология бессознательного.- М.,1989.

1. Горбатюк Т.В., Гейко С.М., Лаута О.Д. Філософія науки та інноваційного розвитку: Навч. посібник. – Київ – Ніжин, 2012
2. Добронравова І.С. Новітня філософія науки: підручник для студ. філософських фак. університетів і аспірантів (для складання кандидатського іспиту з філософії та філософії науки) – К., 2009
3. Освітньо-наукова програма вищої освіти «Цивільний захист», галузь знань 26 «Цивільна безпека», спеціальність 263 «Цивільна безпека»
4. Рябініна О.В., Коваленко І.І. Простір *Homo Virtualis* і пост-цифрова естетика музики. – Вісник НАКККіМ. – 2018. - № 4. – С. 214 – 221. URL: <http://journals.urau.ua/visnyknakkkim/article/view/153054/152214>
5. Самардак М. М. Філософія науки. Напрями, теми, концепції: навч. посіб. - К., 2011

Допоміжна

1. Каріков С.А. Філософія і методологія науки. Курс лекцій. – Х.: НУЦЗ України. – 2013
2. Кохановский В.П. Философия и методология науки. Учебник. – Ростов н/Д. Феникс. – 1999
3. Кун Т. Структура научных революций. – М., 1977
4. Ратников В.С., Макаров З.Ю. Історія та філософія науки. Хрестоматія. – Вінниця: НОВА КНИГА. – 2009. – 412 с.
5. Рябініна О.В. Психологія творчості. Теоретичні виміри. Актуальні тенденції. Навч. посіб. – Х.: НУЦЗ України, 2019. – 286 с.
6. Руденко В.М. Математична статистика. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 304 с.

Розробник(и):

_____
(підпис)

Олена РЯБІНІНА